

рала «Мистецькі «Обрії» Богдана Кравціва». Науковий співробітник ЛННБ ім. В. Стефаника, кандидат наук із соціальних комунікацій **З. І. Наконечна** детально проаналізувала діяльність видавничого концерну «Українська Преса».

На секції було представлено блок досліджень періодики діаспори: доповіді, присвячені цій темі, виголосили фахівці відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства НБУВ: провідний науковий співробітник, доктор історичних наук, доцент **Т. Д. Антонюк** («Газета “Народна воля” як промоутер ідей українства в діаспорі»); завідувачка відділу, кандидат історичних наук **О. І. Дзира** («Пресознавчі дослідження української діаспориної періодики Канади 1918–1939 рр.»); професор Інституту журналістики КНУ імені Т. Шевченка, доктор філологічних наук **А. А. Бойко** («Релігійні медіа української діаспори: проблеми дослідження і збереження»); завідувачка відділу ЛННБ ім. В. Стефаника, кандидат філологічних наук **Н. М. Кулеша** («Діяльність Українського Пресового Бюро у Будапешті 1919–1920 рр.»).

У своєму виступі завідувачка Державного архіву друку Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова» **Ю. А. Сахневич** розповіла про колекцію радянської ідишомовної періодики, що зберігається у фондах КП, особливості її опису, реставрації, оцифрування. Тему ідишомовної періодики продовжили молодші наукові співробітники НБУВ – **Т. О. Батанова** («Ідишомовна періодика України 1917–1919 рр. як історичне джерело (на прикладі щоденної партійної газети «Нає цайт»)) і **О. Ю. Горшихіна** («Огляд російсько-єврейських періодичних видань 1919–1937 рр. з колекції «Періодика» відділу фонду юдаїки ІР НБУВ»).

Про методологічні і методичні проблеми комплексного дослідження газетної періодики (на прикладі газети «Нова Рада») говорив провідний науковий співробітник Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук **Г. Я. Рудий**. Про роботу над науковим каталогом «Газети України 1816–1916 років у фондах НБУВ» доповіли його автори-укладачі: науковий співробітник НБУВ **О. С. Залізничок** і молодший науковий співробітник НБУВ **І. М. Швець**.

Молодший науковий співробітник НБУВ **Х. А. Астапцева** охарактеризувала жіночий часопис «Нова хата», його тематику,

авторів, видавців тощо. Про проблеми формування фонду газет НБУВ у контексті Закону України «Про реформу державних комунальних ЗМІ» йшлося у співдоповіді завідувачки відділу НБУВ **Н. М. Носкіної** і молодшого наукового співробітника НБУВ, кандидата історичних наук **С. В. Дригайло**. Молодший науковий співробітник НБУВ **О. М. Донець** предметом свого дослідження обрала журнали і плакати радянського періоду. Доповідачка детально розкрила їх джерелознавчий потенціал. Про виробничу періодику України, на сторінках якої відбивалися суспільні настрої революційних подій 1917 р., повідомила старший науковий співробітник Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова», кандидат історичних наук, доцент **Л. В. Дояр**.

Старший науковий співробітник НБУВ, кандидат історичних наук, доцент **О. З. Клименко** і молодший науковий співробітник НБУВ **О. Л. Сокур** підготували спільну доповідь про наукові журнали НБУВ як невід’ємний компонент електронного інформаційного бібліотечного ресурсу. Молодший науковий співробітник НБУВ **О. А. Цибульська** розповіла про перше радянське видання музичної агітації – журнал «Музыкальная новь». Молодший науковий співробітник НБУВ **К. В. Петриченко** виступила з доповіддю «Закони про українське громадянство періоду Української революції (за матеріалами періодики 1918–1921 рр.)».

У роботі секції взяли участь й інші фахівці, які виявили інтерес до проблем пресознавства: **Н. М. Кийко** (Національна бібліотека України для дітей та юнацтва), **С. А. Македонська** (бібліотека НАУ), **А. І. Москаленко** (Укрпатент), **Л. П. Залобовська**, **С. М. Крючкова**, **Л. Ю. Кульчицька**, **Л. Б. Хоменко** (бібліотека КНЕУ), **В. В. Гайдай**, **О. В. Клименко**, **Н. Ф. Криворучко** (НБУВ).

Засідання секції проходило в атмосфері конструктивного обміну думками і пошуку рішень спільних проблем; наприкінці учасники висунули низку пропозицій і рекомендацій, котрі організатори зобов’язалися врахувати у майбутньому.

Ольга Вакульчук,
кандидат історичних наук,
зав. відділу НБУВ

Архівна та рукописна наукова спадщина: сучасні особливості формування та використання

10 жовтня 2019 р. у приміщенні Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського по вул. Володимирській, 62 у рамках Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні тенденції у цифрову епоху» відбувся науковий семінар «Архівна та рукописна наукова спадщина: сучасні особливості формування та використання». У його роботі взяли участь фахівці у галузі джерелознавства, архівознавства, історії науки. До обговорення було подано 27 доповідей, присвячених питанням теоретичних і науково-прикладних аспектів формування наукових документних комплексів, створення інтегрованих електронних архівних ресурсів та використання архівних і рукописних джерел у сфері науки та культури України.

З вітальним словом до учасників семінару звернулася завідувачка відділу НБУВ, кандидат історичних наук **Г. В. Індиченко**. Вона відзначила актуальність дослідження формування документного складу, інформаційного потенціалу вітчизняної наукової архівної та рукописної спадщини на сучасному етапі, окреслила коло питань, запропонованих до обговорення.

Підвищений інтерес у присутніх викликала доповідь радника

Президії НАН України, академіка **О. С. Онищенка** «Наукові архіви – скарбниця актуальних ідей», в якій учений акцентував увагу не тільки на інформативному, а й евристичному потенціалі наукових архівів. Цінну інформацію дослідник може отримати не лише з основних документів фондів, але й з евристичних елементів, які містяться у фразах, замітках на полях, абзацах, висловлюваннях під час інтерв’ю, назвах наукових тем, постановці проблеми, експромті, підсумковому висновку. Саме тут часто викладаються актуальні думки, ідеї, пропозиції. Це окремі поодинокі зерна істини в робочому матеріалі вченого, які треба помітити, пізнати. Вони допомагають повніше висвітлити творчу лабораторію дослідника. У цьому контексті доповіді торкнувся питання повноти комплектування наукових архівів, відбору й опису документів, вироблення нових методик щодо формування архівів, зокрема особових фондів учених. Було наголошено: на часі – створення цифрових наукових архівів визначних науковців, у складі яких має бути відображена їхня цифрова продукція, особливо поточна (листування, участь у дискусіях у мережах, робочі варіанти текстів і т. п.). На сучасному

етапі цифровий матеріал архівується мало та фрагментарно, що у перспективі може спричинити величезні прогалини, зокрема в особових архівних фондах. Архівному співтовариству потрібно активніше ставити питання про організоване, системне архівування усієї цифрової продукції дослідницьких установ і дослідників, яке можна зробити на базі бібліотечної інформаційної системи. Архів переростає у нову якість – з тихого свідка минулого він стає збудником суспільної думки, породжує ідеї, думки, які стимулюють суспільну творчість, науковий пошук. Сьогодні з архівів постають цілі пласти живильного інтелектуального потенціалу.

Загальні тенденції розвитку цифровізації архівної справи висвітлює директор Інституту архівознавства НБУВ, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, заслужений працівник культури України **Л. М. Яременко**. На основі аналізу сучасної законодавчої бази України було зроблено висновок про необхідність удосконалення цифрових методів архівування і формування централізованого інформаційного ресурсу української архівної наукової спадщини. Особливої ваги, наголосила доповідачка, набувають питання розвитку комп'ютеризації, інформатизації та цифровізації як складників сучасної архівної роботи. Науковими архівами нині здійснюється значна робота зі створення інформаційних ресурсів, зокрема, електронних виставок, присвячених визначним вченим України, представлення в мережі Інтернет наукових каталогів, монографій, статей і повідомлень. Наступним кроком, на думку Л. М. Яременко, має стати оцифрування найважливіших документів, які репрезентують розвиток української науки. Окремі науководослідні установи вже створюють власні бази даних, які доцільно об'єднати в єдиний інформаційний ресурс. Було також звернуто увагу на необхідність удосконалення наявної нормативної бази стосовно розвитку Національного архівного фонду України в епоху цифровізації.

У доповіді завідувачки відділу НБУВ, кандидата історичних наук **Г. В. Індиченко** йшлося про інтегративні підходи у дослідженні джерельної бази української науки. Вона наголосила на необхідності введення в науковий обіг великого масиву архівних джерел, окреслила напрями можливої співпраці з архівними установами України та зарубіжжя, а також закладами вищої освіти. Через часткову розпорошеність архівних фондів з історії академічної науки України має застосовуватися комплексний підхід до опрацювання архівних документів. Особливо перспективно тут може бути підготовка спільних видань з окремих проблем, присвячених визначним вченим України або окремим науковим дослідженням академічних установ, пам'ятним датам історії НАН України. Доробок вітчизняних вчених, академічних науково-дослідних установ тимчасово окупованих українських територій Г. В. Індиченко запропонувала популяризувати шляхом введення в науковий обіг архівних документів з різних архівосховищ України, де відклався сегмент документів, які висвітлюють діяльність українських науковців, установ Криму і Донбасу. Нагальним завданням нині є складання якнайповніших списків (або реєстрів) архівних фондів, які стосуються української науки, українських вчених, а також створення інформаційних систем української наукової архівної спадщини, що перебуває поза межами країни.

Дієві форми популяризації рукописних документів у сучасному культурному просторі презентувала завідувачка відділу НБУВ, кандидат історичних наук **Т. В. Коваль**. Особливу увагу вона приділила впровадженню у виставкову практику інноваційних форм презентаційної діяльності, поєднанню традиційних форм виставкової роботи з інтерактивними технологіями. Було охарактеризовано культурно-просвітницьку діяльність Інституту рукопису Національної бібліотеки України

імені В. І. Вернадського, зокрема роботу з інтеграції рукописної спадщини у сучасний культурний простір за допомогою мультимедійних, інтерактивних технологій.

Окремі аспекти комплектування, формування, наукового опрацювання та обліку архівних фондів висвітлює у своїй спільній доповіді провідні фахівці НБУВ – директор Інституту рукопису, старший науковий співробітник, кандидат історичних наук **О. П. Степченко**, завідувачка відділу НБУВ, кандидат історичних наук **І. С. Корчемна**, молодший науковий співробітник **О. С. Боляк**. Виступаючи з окремою доповіддю, І. С. Корчемна зупинилася на особливостях створення архівного фонду Інституту рукопису НБУВ на сучасному етапі, детально проаналізувала процеси формування архівних фондів, колекцій та зібрань ІР НБУВ упродовж 2008–2018 рр.

Низка доповідей стосувалася проблем формування, опрацювання, введення у науковий обіг документальних фондів установ та особових фондів визначних діячів України.

Досвідом архівування аудіо- та відеоматеріалів поділилися з присутніми співробітниками Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф. Так, завідувач відділу цієї установи **В. В. Боровик** висвітлює питання архівного описування польових етнографічних відеозаписів у Музеї-архіві народної культури Українського Полісся. Цей вид аудіовізуальних документів, наголосив доповідач, є важливим складником архівної історико-культурної і наукової спадщини. Що важливо, розроблена схема архівного описування цього сучасного виду архівних документів узгоджена з вимогами Правил описування архівних документів ДСТУ 4331:2004. Науковий співробітник **Г. О. Шамонін** охарактеризував польові етнографічні аудіозаписи, утворені дослідниками народної культури постраждалих від Чорнобильської катастрофи регіонів у 1994–1999 рр. Було висвітлено склад та структуру зібрань за видами документів, районами, що досліджувалися, тематичними напрямками досліджень.

На підставі вивчення архівно-слідчих справ, порушених в часи тоталітаризму стосовно окремих соціальних, етнічних, політичних чи конфесійних груп, старший науковий співробітник НБУВ, кандидат історичних наук **Р. О. Марценюк** представила низку особових архівно-слідчих документів академіків, членів Президії, дійсних членів академічних установ, що працювали у складі УАН–ВУАН–АН УСРР/УРСР, котрі зберігаються у фондах Галузевого державного архіву Служби безпеки України.

За результатами дослідження архівних фондів, що містять спадщину української науки, побудували свої доповіді науковці НБУВ, кандидати історичних наук **О. А. Лук'янець**, **О. В. Принь**, **І. М. Шихненко**, кандидат філософських наук **О. І. Вербіцька**, старший науковий співробітник, кандидат історичних наук **Ю. О. Бойко**, молодший науковий співробітник **О. В. Березовська**. Доповідачі репрезентували історію наукових товариств при ВУАН, Комісії соціально-економічної історії України ВУАН, Інституту соціології НАН України, популяризаторську діяльність вітчизняних вчених-зоологів та заходи НАН України з нагоди відзначення 150-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка. Доповідь старшого наукового співробітника, кандидата історичних наук **Н. М. Зубкової** була присвячена розкриттю колекційного фонду ІР НБУВ, у якому зберігаються документи з історії, науки та культури Білорусі.

У своїй доповіді старший науковий співробітник НБУВ, кандидат історичних наук **А. С. Мирончук** представив інформаційний потенціал епістолярної спадщини А. В. Флоровського (1884–1968) з його особового фонду, що зберігається в Архіві Російської академії наук. Документи фонду, відзначив доповідач, містять відомості про роботу вченого над історією Законодавчої комісії зі створення нового Уложення 1767–1768 рр.

Старший науковий співробітник НБУВ, кандидат історичних наук **С. В. Сохань** охарактеризувала низку східних рукописів, китайською, перською, турецькою та іншими мовами, виявлених серед неопрацьованих матеріалів ІР НБУВ. Вона торкнулася історії надходження цих документів та здійснила історико-документознавчу характеристику груп рукописів східного походження.

Окремий блок питань утворили доповіді про дослідження особливих фондів видатних учених України, комплексів документів вітчизняних науковців. Інформаційний потенціал цих документних ресурсів висвітлили у своїх виступах директор ІР НБУВ, старший науковий співробітник НБУВ, кандидат історичних наук **О. П. Степченко**, старші наукові співробітники НБУВ, кандидати історичних наук **А. І. Шаповал**, **О. П. Бодак**, **Ю. В. Булгаков**, **І. В. Клименко**, **Т. В. Міцан**, молодші наукові співробітники НБУВ **І. Г. Кіржасва**, **М. С. Коломієць**, **Л. О. Шеремета**, **Л. С. Щерба**.

Професор кафедри медіакомунікацій Української академії друкарства, доцент **Н. І. Черниш** розкрила особистий внесок видатного українського вченого, бібліолога, очільника фонду українки у бібліотеці Наукового товариства ім. Шевченка **І. І. Кривецького** у створення унікальної збірки українських друків та рукописів.

Учасникам семінару були презентовані наукові праці Інституту рукопису НБУВ, зокрема, колективну монографію «Інститут

рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918–2018» та спеціальне видання **О. П. Степченко**, **О. П. Бодак**, **Л. С. Щерби** «Архів українського історика **Олени Апанович** в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: біографічне дослідження: науковий каталог», підготовлене до 100-річчя від дня народження видатного історика, фахівця у галузях історіографії, джерелознавства, археографії, книгознавства, рукописної книги, дослідниці історії українського козацтва.

Загалом, семінар пройшов в атмосфері продуктивного обміну думками і мав велике пізнавальне значення для його учасників. При підбитті підсумків засідання було запропоновано активізувати роботу у галузі збереження та використання архівної та рукописної наукової спадщини; спрямувати зусилля на оцифрування документів з історії української науки, на її більш широке представлення в інформаційному просторі.

Ганна Індиченко,
кандидат історичних наук, зав. відділу НБУВ

Тетяна Коваль,
кандидат історичних наук, зав. відділу НБУВ

Оксана Вербіцька,
кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник НБУВ

Збереження бібліотечних фондів: традиції, інновації, перспективи

Під час семінару «Збереження бібліотечних фондів: традиції, інновації, перспективи», що відбувся 10 жовтня 2019 р. в рамках Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні тенденції у цифрову епоху» обговорювалися питання збереження унікальних документів як невід'ємної складової національного культурного надбання держави; біопозначення фондів і проблеми їх захисту; інноваційні підходи у реставраційній практиці; використання електронних баз даних у сучасній системі збереження бібліотечних фондів; превентивні методи збереження фондів в умовах зростання техногенного навантаження; результати експериментальних матеріалознавчих досліджень; медичні аспекти застосування дезінфікуючих засобів у бібліотечних, архівних приміщеннях та ін.

До роботи семінару долучилися фахівці п'яти національних бібліотек України, Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Наукової бібліотеки імені М. В. Довнар-Запольського ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана», Наукової бібліотеки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Г. Заболотного, Науково-технічної бібліотеки Національного авіаційного університету, Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова», завідувачі бібліотек та спеціалісти установ НАН України – Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного, Інституту молекулярної біології і генетики, Інституту металознавства ім. Г. В. Курдюмова, Інституту загальної та неорганічної хімії імені В. І. Вернадського, Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного, науково-технічної бібліотеки «Українського інституту інтелектуальної власності», установи ТОВ «ДЕСНА-ДНІПРО-ТАН-ДЕМ», яка займається гігієною бібліотечних, архівних фондів та музейних експонатів, а також науковці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

У семінарі взяли участь 45 фахівців з питань збереження бібліотечних та архівних фондів України.

Відкриваючи роботу семінару, заступник генерального директора НБУВ, кандидат історичних наук **Л. В. Муха** нагадала присутнім, що 26 червня 1996 р., згідно з рішенням Міністерства освіти України, було засновано Державний реєстр наукових об'єктів, що становлять національне надбання (НН). І однією з перших у 2001 р. до цього реєстру була внесена НБУВ. Науковий об'єкт, що становить національне надбання, визначається як унікальний об'єкт, котрий не піддається відтворенню, втрата або руйнування якого матиме серйозні негативні наслідки для розвитку науки, суспільства загалом. Доповідка детально зупинилася на фінансових та прикладних аспектах проведення комплексу робіт, що забезпечують належне функціонування та збереження унікального об'єкта НБУВ, котрий має статус національного надбання, а саме, «Фонду рукописів, стародруків, рідкісних видань, історичних колекцій, архівний фонд України та депозитарій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського». **Л. В. Муха** відзначила: установи НАН України – власники наукових об'єктів, що становлять національне надбання, станом на початок 2016 р. зберігають у своїх сховищах 55 об'єктів, а загалом в Україні їх налічується 133. Наразі забезпечення збереження таких об'єктів гарантується державою.

Продовжила тему збереження книжкових пам'яток як невід'ємного складника національного культурного надбання держави завідувачка відділу Національної наукової медичної бібліотеки України **Н. С. Харченко**. Вона торкнулася питання збереження фондів головної медичної книгозбірні держави, яка налічує 1млн 700 тис. унікальних за своїм складом видань. Всі ці документи підлягають внесенню до Державного реєстру національного культурного надбання держави. Саме так, на думку доповідачки, можна унеможливити пошкодження чи вивезення за межі України унікальних книжок. На дано-